ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

ДМИТРЕНКО В. В.,
здобувач
(Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України),
старший викладач кафедри інтелектуальної власності та права
(Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»)

УДК 347.77

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ ТА НОУ-ХАУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті спростовано твердження про те, що комерційна таємниця та ноу-хау є тотожними поняттями. Здійснено аналіз чинного законодавства та наукових позицій щодо визначення суб'єктів права на ноу-хау та комерційну таємницю. Виділено групи суб'єктів права на ноу-хау та комерційну таємницю, проведено їх порівняльний аналіз.
Ключові слова: *ноу-хау, комерційна таємниця, суб'єкти інтелектуальних прав, суб'єкти права на результати інтелектуальної діяльності, суб'єкти правовідносин.*

В статье опровергнуто утверждение о том, что коммерческая тайна и ноу-хау являются тождественными понятиями. Осуществлен анализ действующего законодательства и научных позиций относительно определения субъектов права на ноу-хау и коммерческую тайну. Выделены группы субъектов права на ноу-хау и коммерческую тайну, проведен их сравнительный анализ.
Ключевые слова: *ноу-хау, коммерческая тайна, субъекты интеллектуальных прав, субъекты права на результаты интеллектуальной деятельности, субъекты правоотношений.*

The article refuted the assertion that trade secret and know-how are identical terms. Analyzed of the current legislation and scientific positions on the definition of the subjects of rights to know-how and trade secrets. The allocated groups entities know-how and trade secrets, provided their comparative analysis.
Key words: *know-how, trade secret, subjects of intellectual property rights, subjects of the right to the results of intellectual activity, subjects of legal relations.*

Вступ. Сьогодні актуальним залишається питання визначення місця ноу-хау серед об'єктів права України. Ця проблема потребує детального вивчення, оскільки неузгодженість правових доктринальних і законодавчих позицій робить незахищеними суб'єктів інтелектуального права та результати їхньої інтелектуальної, творчої діяльності. Дуже часто ноу-хау ототожнюють із комерційною таємницею, відповідно суб'єктами права на ноу-хау вважають суб'єктів права на комерційну таємницю.

Авторську позицію щодо визначення суб'єктів права на ноу-хау висловлено Т.І. Бєговою, суб'єктів права на комерційну таємницю досліджували Ю.В. Носік, Л.Д. Топалова, загальну характеристику суб'єктам права інтелектуальної власності дав Н.М. Мироненко. Водночас вважаємо, що комерційна таємниця та ноу-хау не є тотожними поняттями і відрізняються за суб'єктним складом.

Постановка завдання. Метою статті є виділення та порівняння груп суб'єктів права на комерційну таємницю та ноу-хау, що в подальшому дозволить рівноправно охороняти всіх можливих суб'єктів права на досліджувані об'єкти.

Результати дослідження. У ст. 27 Загальної декларації прав людини, прийнятої і проголошеної резолюцією 217 А (ІІІ) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р., указано, що кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, науковому прогресі та користуватися його благами, а також кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є [1]. Відповідно до ст. 41 Основного Закону нашої держави, Конституції України від 28 червня 1996 р. (далі – Конституція), кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а згідно зі ст. 54 Конституції громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Також зазначено, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності та ніхто не може використовувати або поширювати їх без згоди, за винятками, встановленими законом [2]. У ст. 309 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. (далі – ЦК України) описано право фізичної особи на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, вказано, що фізична особа має право на вільний вибір сфер, змісту та форм (способів, прийомів) творчості та зазначено про заборону цензури процесу творчості та результатів творчої діяльності. Свобода наукової і технічної творчості є особистим немайновим благом, яке охороняється цивільним законодавством (ч. 1 ст. 201 ЦК України), а в ч. 1 ст. 270 ЦК України перераховано види особистих немайнових прав, серед яких – право на свободу наукової і технічної творчості [3]. Права на комерційну таємницю мають суб'єкти господарювання. Серед суб'єктів права на ноу-хау можуть також бути особи, які здійснюють господарську діяльність, а відповідно до норм Конституції, а саме ст. 13, держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів господарювання. Тому вважаємо необхідним чітко розмежувати суб'єктів права на ноу-хау та комерційну таємницю з метою ефективнішої охорони конституційних прав кожного із суб'єктів.

У ЦК України комерційну таємницю віднесено до об'єктів права інтелектуальної власності, однак перелік об'єктів права інтелектуальної власності, визначений ст. 420 ЦК України, не є вичерпним. Вважаємо, що ноу-хау, як результат інтелектуальної діяльності людини, також належить до об'єктів права інтелектуальної власності. У правовій доктрині існують позиції, в яких ноу-хау ототожнюють із комерційною таємницею, однак, на нашу думку, це не зовсім так, оскільки ноу-хау може охоронятися як комерційна таємниця, але не вся інформація, яка є комерційною таємницею, може бути віднесена до ноу-хау. На відміну від ноу-хау, у комерційної таємниці немає творця, отже особисті немайнові права на неї відсутні. Комерційна таємниця не є результатом творчої інтелектуальної діяльності людини, її не можна вигадати, вона є способом охорони інформації, зокрема і результатів інтелектуальної діяльності. Інформацію, відомості можна визначити або віднести до комерційної таємниці. Відповідно, не можна передати майнове право на комерційну таємницю за договором, оскільки вона невіддільна від суб'єкта господарювання, а передають саме інформацію, яка охороняється в режимі комерційної таємниці. Особа, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, може надати доступ до неї третім особам, але не передати права на неї по договору. Зважаючи на це, спробуємо розмежувати ці два поняття – ноу-хау та комерційну таємницю – за суб'єктним складом.

У чинному законодавстві України немає чіткого визначення суб'єкта права інтелектуальної власності, однак в ЦК України наведені групи осіб, які можуть ними бути. За визначенням Н.М. Мироненко, суб'єкт права інтелектуальної власності – особа, яка є носієм особистих немайнових та (або) майнових прав [4, с. 12]. Відповідно до ст. 421 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності виступають творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності. У теорії виділяють первинних суб'єктів права інтелектуальної власності – творців, авторів, які безпосередньо створили об'єкт або отримали таке право в результаті державної реєстрації результатів інтелектуальної діяльності, та вторинних (похідних), які набувають майнових прав на підставі договору або закону. Творцем об'єкта права інтелектуальної власності може бути лише фізична особа. Здатність до творчості не залежить від цивільної дієздатності, тому всі фізичні особи незалежно від віку та стану здоров'я можуть виступати авторами результатів інтелектуальної діяльності. Отже, всі фізичні особи потенційно можуть бути суб'єктами права інтелектуальної власності. Майнові права інтелектуальної власності від імені та в інтересах недієздатних та частково дієздатних (малолітніх) осіб здійснюють їх законні представники – батьки, усиновителі або опікуни. Неповно дієздатні (неповнолітні) особи можуть самостійно здійснювати свої правомочності щодо об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема укладати договори на видання своїх творів. Обмежено дієздатні особи (зокрема, внаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними речовинами) здійснюють правомочності у сфері інтелектуальної власності лише за згодою своїх піклувальників [5, с. 40].

Відповідно до ст. 21 Конституції України всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, а в ст. 26 йдеться, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підста-

вах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, окрім винятків, установлених Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. У ч. 1 ст. 26 ЦК України зазначено, що всі фізичні особи є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки, а в ст. 24 цього ж Кодексу зазначається, що всі фізичні особи незалежно від громадянства можуть брати участь у цивільних відносинах. Отже, іноземці та особи без громадянства на території України також можуть бути суб'єктами права та правовідносин на ноу-хау та комерційну таємницю.

У теорії права розмежування понять «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин» є дискусійним: одні дослідники вважають, що ці поняття є тотожними або синонімами, а інші вказують на те, що «суб'єкт права» є ширшим поняттям. Аналіз цих двох позицій наведено, зокрема, у працях Т. Санжарук, М. Хаустової та деяких інших. На думку Т. Санжарук, суб'єкт правовідносин – це індивідуально визначений суб'єкт права, який реалізує свою правосуб'єктність через реалізацію конкретних прав і свобод у конкретних правовідносинах, але не будь-який суб'єкт права є суб'єктом того чи іншого конкретного правовідношення. Тобто поняття «суб'єкт права» є загальним і первинним, а поняття «суб'єкт правовідносин» – конкретним і вторинним [6, с. 94]. Аналогічної позиції дотримується і М. Хаустова, яка вважає, що поняття «суб'єкт правовідносин» є більш вузькою формою визначення, ніж поняття «суб'єкт права», тому що носієм прав і обов'язків не завжди має бути учасник конкретного, індивідуалізованого правовідношення, поняття «суб'єкт правовідносин» більш вузьке і конкретне, підлегле щодо поняття «суб'єкт права», «суб'єкт права» може трансформуватися в учасника правовідносин [7, с. 34]. Ми поділяємо цю позицію, тому далі розглядатимемо не лише суб'єктів права, але і суб'єктів правовідносин, що виникають з приводу комерційної таємниці та ноу-хау.

Вважаємо, що стосовно ноу-хау можна виділити такі групи суб'єктів:

– суб'єктів інтелектуальних прав;

– суб'єктів права;

– суб'єктів правовідносин.

Що стосується комерційної таємниці, виділяємо лише суб'єктів права та суб'єктів правовідносин.

Суб'єкти інтелектуальних прав на ноу-хау. До цієї групи відносимо творців, авторів результатів інтелектуальної діяльності. Зрозуміло, що ними можуть виступати лише фізичні особи. Юридичні особи, держава не можуть вважатися авторами ноу-хау.

Що стосується комерційної таємниці, вважаємо, що це своєрідний спосіб охорони інформації, а не результат інтелектуальної діяльності людини. Тому у комерційної таємниці немає автора чи творця, є лише особа, яка віднесла інформацію до комерційної таємниці. Зважаючи на це, вважаємо, що суб'єктів інтелектуальних прав на комерційну таємниці немає.

Суб'єкти права на ноу-хау та комерційну таємницю. Вважаємо, до категорії ноу-хау можна віднести:

– авторів результатів інтелектуальної діяльності;

– суб'єктів, які набули прав на ноу-хау відповідно до договору або закону (роботодавці, правонаступники (спадкоємці та особи, яким були передані права по договору), держава в особі державних органів, які є замовниками робіт, що фінансуються з державного бюджету – В.Д.).

Суб'єктом права на комерційну таємницю є особа, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею. Така особа може надати доступ до інформації, що є комерційною таємницею. Варто підкреслити, що передати за договором можна майнове право на інформацію, що є комерційною таємницею, але не саму комерційну таємницю, оскільки остання є невіддільною від суб'єкта господарювання.

Суб'єкти правовідносин щодо ноу-хау та комерційної таємниці. Цю групу складають не тільки особи, які є авторами ноу-хау чи суб'єктами права на комерційну таємницю та ноу-хау, але і особи, які не мають жодних прав на ці об'єкти, але в процесі виконання службових обов'язків отримали доступ до інформації, що складає комерційну таємницю, та ноу-хау, тобто вступили у правовідносини із суб'єктами права (наприклад, працівники, контролюючі органи – *В.Д.*).

У ЦК України чітко не вказано суб'єктів права на комерційну таємницю, лише зазначено, що майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором (ч. 2 ст. 506 ЦК України). Зі змісту ст. 36 та ст. 162 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. (далі – ГК України) [8] зрозуміло, що до суб'єктів права на комерційну таємницю віднесено суб'єктів господарювання. Відповідно до інформаційного листа Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» від 28 березня 2007 р. за № 01-8/184 (далі – інформаційний лист ВГСУ «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію»), комерційну таємницю та ноу-хау віднесено

до кола конфіденційної інформації у сфері господарської (підприємницької) діяльності [9]. Із цього приводу Ю.В. Носік вважає, що оскільки відповідно до ст. 1 ГК України Кодекс регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання, тому не варто розглядати норми ГК України як такі, що обмежують коло суб'єктів права на комерційну таємницю загалом [10, с. 129]. Автори колективної монографії за загальною редакцією Н.М Мироненко, порівнюючи норми ГК України та ЦК України, вважають, що останні є більш загальними, а норми ГК України конкретизуючими щодо суб'єктів права на комерційну таємницю, сферу її створення та використання [11, с. 67]. У науково-практичному коментарі з права інтелектуальної власності до ЦК України за загальною редакцією М.В. Паладія, Н.М. Мироненко, В.О. Жарова вказано, що суб'єктами права на комерційну таємницю можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та мають монопольне право на інформацію, що, на їхню думку, вважається комерційною таємницею. Такі особи визначені первинними суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційну таємницю [5, с. 342]. Водночас у науково-практичному коментарі до Цивільного кодексу України за загальною редакцією Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубєвої уточнено, що визначення таємниці як комерційної не означає, що суб'єктом права інтелектуальної власності на комерційну таємницю можуть бути тільки особи, які здійснюють комерційну господарську діяльність, як вона розуміється в ст. ст. 42–51 ГК України. Указано, що суб'єкти некомерційної господарської діяльності (відповідно до ст. ст. 52–54 ГК України) також можуть бути суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційну таємницю. Юридичні особи, які фінансуються з бюджетів, зокрема державні органи, можуть бути суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, якщо вони проводять конкурси, тендери, привселюдні торги з метою укладення договорів у межах наданих їм повноважень. Фізичні особи, що не є суб'єктами господарювання, не можуть бути суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, оскільки їх право на інформацію захищається на підставі ст. ст. 302, 306 ЦК України [12, с. 522]. Ю.В. Носік не підтримує позицію щодо того, що власниками комерційної таємниці можуть бути тільки особи, які займаються підприємницькою діяльністю [10, с. 130]. О.О. Кулініч вважає, що суб'єктами права на комерційну таємницю можуть бути не тільки особи, що здійснюють комерційну господарську діяльність, але і суб'єкти некомерційної господарської діяльності [13, с. 150].

На нашу думку, права на ноу-хау, на відміну від комерційної таємниці, можуть виникати не лише в суб'єктів господарювання. Погоджуємось із позицією Л.Д. Топалової, що комерційна таємниця не може існувати поза суб'єктом господарювання [14, с. 101]. Поділяємо позицію авторів, що суб'єктами права на комерційну таємницю можуть бути не тільки суб'єкти комерційної господарської діяльності, але і ті, що не отримують прибутку (крім благодійних та деяких інших організацій – *В.Д.*).

Відповідно до ст. 2 ЦК України учасниками цивільних відносин є фізичні особи, юридичні особи та суб'єкти публічного права, тому розглянемо детальніше їх участь у правовідносинах щодо ноу-хау та комерційної таємниці.

Фізичні особи – не підприємці. Фізична особа є творцем результату інтелектуальної діяльності, тому може виступати суб'єктом інтелектуальних прав на ноу-хау, суб'єктом права, а також вступати у правовідносини з приводу ноу-хау. Фізичній особі, яка не є суб'єктом підприємницької діяльності, можна передати майнове право на ноу-хау. Також фізична особа, яка не є підприємецем, може бути суб'єктом правовідносин на комерційну таємницю та ноу-хау, якщо вони стали відомими їй у зв'язку зі здійсненням трудових відносин. Щодо ноу-хау Т. Бєгова робить висновок: у разі створення об'єкта декількома правовласниками немає особистих немайнових прав, тобто відсутнє авторство. Вона зазначає, що існує тільки «авторство» у побутовому, а не юридичному розумінні, яке належить кожному зі створювачів [15, с. 95]. Ми не поділяємо такий погляд, оскільки якщо ноу-хау створене двома і більше особами, можна говорити про співавторів ноу-хау. До того ж, якщо творці винаходу (або корисної моделі) отримали патент, але конфіденційну інформацію про об'єкт охорони повністю не розкрили, а зберегли як ноу-хау, то вони одночасно виступають суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід (або корисну модель) та ноу-хау і мають увесь комплекс особистих немайнових та майнових прав, якщо інше не встановлено у договорі. У разі, якщо патент не можна отримати у зв'язку з відсутністю одного або всіх критеріїв охороноспроможності, то знову ж таки творці, автори ноу-хау можуть зберегти свій результат інтелектуальної діяльності як ноу-хау і в такому разі також будуть мати особисті немайнові та майнові права.

Фізичні особи – підприємці. На нашу думку, фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю, можуть бути суб'єктами права та правовідносин на комерційну таємницю та ноу-хау. Це пояснюється тим, що такі особи можуть бути творцями ноу-хау як фізичні особи, які є суб'єктами інтелектуальних прав, а також у зв'язку з їх підприємницькою діяльністю, можуть відносити відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого передбаченого законом характеру до комерційної таємниці.

До того ж фізичні особи-підприємці можуть отримати доступ до комерційної таємниці та набути прав на ноу-хау за договором або законом, а також виступати суб'єктами правовідносин.

Юридичні особи. Вважаємо, що юридичні особи не можуть бути творцями ноу-хау, оскільки вони безпосередньо не створюють результат інтелектуальної діяльності, однак вони можуть віднести вже створений результат до ноу-хау. Тобто юридичні особи не є суб'єктами інтелектуальних прав на ноу-хау. Вони можуть бути суб'єктами права на комерційну таємницю. Водночас юридичні особи можуть набути прав на ноу-хау, а також виступати суб'єктами правовідносин на ноу-хау, отримати доступ до комерційної таємниці за договором або згідно із законом. Отже, юридичні особи можуть бути суб'єктами права та правовідносин на комерційну таємницю та ноу-хау.

Суб'єкти публічного права. У колективній монографії за загальною редакцією Н.М. Мироненко зроблено висновок, що «суб'єктом права на комерційну таємницю є фізична чи юридична особа, крім суб'єктів владних повноважень, що є учасником цивільних правовідносин і може набувати прав та обов'язків щодо комерційної таємниці». Водночас указано, що право на ознайомлення та використання інформації, яка є комерційною таємницею, відповідно до закону належить службовцям державних установ, органів виконавчої влади, що здійснюють перевірку господарської та фінансової діяльності суб'єкта господарювання, а також правоохоронним органам [11, с. 68]. На думку Л.Д. Топалової, органи державної влади, місцевого самоврядування є учасниками відносин, тобто користувачами інформації, а не суб'єктами права [14, с. 110]. Як зазначає Ю.В. Носік, публічні утворення – держава Україна, АР Крим, територіальні громади – можуть набувати майнових прав на комерційну таємницю на підставі договору правонаступництва, спадкування [10, с. 128].

Відповідно до ч. 1 ст. 167, ч. 1 ст. 168 та ч. 1 ст. 169 ЦК України держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади діють у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин. Зазначені суб'єкти публічного права можуть створювати юридичні особи публічного та приватного права, а також згідно з ч. 3 ст. 167, ч. 3 ст. 168 та ч. 3 ст. 169 ЦК України можуть брати участь в діяльності юридичних осіб приватного права на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом. На нашу думку, суб'єкти публічного права можуть бути суб'єктами права та правовідносин на ноу-хау та комерційну таємницю в межах своїх повноважень у випадках і порядку, передбачених законодавством України. Вважаємо, що держава може виступати суб'єктом права та правовідносин на ноу-хау також у разі, якщо об'єкт права інтелектуальної власності створюється за державним замовленням з подальшим віднесенням його або його частини до ноу-хау. У такому разі держава є суб'єктом права та правовідносин в особі державних органів, які є замовниками робіт, що фінансуються з державного бюджету. Також держава в особі контролюючих органів може отримати доступ до комерційної таємниці підприємства.

Висновки. Отже, вищенаведений аналіз показав, що суб'єктний склад комерційної таємниці та ноу-хау не є тотожним. Це свідчить про те, що ці поняття є різними, оскільки ноу-хау є результатом інтелектуальної діяльності людини, а комерційна таємниця невіддільна від суб'єкта господарювання та є способом охорони інформації, зокрема і ноу-хау.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103

2. Конституція України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – С. 356.

4. Мироненко Н. Поняття суб'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації / Н. Мироненко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 2. – С. 11–24.

5. Право інтелектуальної власності : Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг. ред. М.В. Паладія, Н.М. Мироненко, В.О. Жарова. – К. : Парламентське видавництво, 2006. – 432 с.

6. Санжарук Т.О. Поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин»: питання розмежування / Т.О. Санжарук // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса, 2003. – Вип. 21. – С. 91–95.

7. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства / М. Хаустова // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. праць. – Х, 2009. – № 3 (58). – С. 29 – 38.

8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – С. 144.

9. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію : Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 28.03.2007 р. №01-8/184 // Вісник господарського судочинства. – 2007. – № 3. – С. 46.

10. Носік Ю.В. Права на комерційну таємницю в Україні: цивільно-правовий аспект : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03 / Носік Юрій Володимирович. – К., 2006. – 221 с.
11. Правове регулювання відносин у сфері охорони прав на комерційну таємницю: сучасний стан і перспективи розвитку: монографія / [Н.М. Мироненко, О.В. Пічкур, С.О. Бутнік-Сіверський та ін.] ; за заг. ред. Н.М. Мироненко. – К. : Інтерсервіс, 2012. – 396 с.
12. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. Е.О. Харитонова, Н.Ю. Голубєвої. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2009. – 1208 с.
13. Кулініч О.О. Загальні положення про інформацію з обмеженим доступом у цивільному праві : [монографія] / О.О. Кулініч. – Одеса : Видавництво Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 243 с.
14. Топалова Л.Д. Правовой режим коммерческой тайны : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.04 / Топалова Людмила Дмитриевна. – Донецк, 2006. – 213 с.
15. Бєгова Т. Суб'єкти права інтелектуальної власності на ноу-хау / Т. Бєгова // Право України. – 2005. – №11. – С.95 – 98.

ЗАГОРОДНЯ Н. В.,
старший викладач кафедри права
та публічного адміністрування
економіко-правового факультету
(Маріупольський державний університет)

УДК 346.93

ПРЕЦЕДЕНТНА СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У статті проведено дослідження прецедентної системи джерел господарського процесуального права в умовах посилення ролі судової правотворчості, розглянуто її структурні елементи, які набувають статусу судових прецедентів.
Ключові слова: *джерела, судовий прецедент, судова практика, судова правотворчість.*

В статье проведено исследование прецедентной системы источников хозяйственного процессуального права в условиях повышения роли судебного правотворчества, рассмотрены ее структурные элементы, которые приобретают статус судебных прецедентов.
Ключевые слова: *источники, судебный прецедент, судебная практика, судебное правотворчество.*

The article investigates the precedent system of sources of commercial law in the context of increasing the role of judicial lawmaking, its structural elements that acquire the status of judicial precedents are examined.
Key words: *sources, judicial precedent, judicial practice, judicial lawmaking.*

Вступ. Сучасні тенденції формування правової системи в Україні характеризуються розформалізацією системи джерел права. Система джерел права перебуває в постійному русі, оскільки існує в суспільному середовищі, яке постійно розвивається. Відповідно, система джерел права або її окремі елементи можуть змінюватися (скасовуватися) в разі виникнення соціальної потреби та необхідності бути адекватними наявним суспільним відносинам. На сьогодні відбувається реформування українського судочинства відповідно до затвердженої Президентом України Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, що зумовлює впровадження в національну правову систему новітніх теоретичних уявлень щодо місця та ролі судового прецеденту і судової практики в господарському судочинстві.

У такому аспекті актуальним є позитивне вирішення питання можливості суддівського нормотворення та визнання такого джерела господарського процесуального права, як судовий прецедент (судова практика).